

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

1090

F

11

W. Lagermey
1842 9/14

44950

KW

1290
711

I E T S

OVER DE

NEDERDUITSCHÉ TAAALKUNDE, TEN DIENSTE DER SCHOLEN.

BIJZONDER INGERIGT

OM DE REDEDEELEN, NAAMVALLEN, ENZ.
TE LEEREN KENNEN.

Naar de Spraakkunst van den Heer
P. W E I L A N D.

NEGENDE DRUK.

TE AMSTERDAM BIJ
W. B R A V E, Jr.
1 8 3 6.

Alle echte Exemplaren zijn aldus geteekend:

W. J. P. van der Meer

E E R S T E L E S.

Vraag. **W**at is Taal?

Antw. Het middel, waardoor wij onze gedachten aan anderen openbaren.

V. Waardoor kan dit het gevorgelijkst geschieden?

A. Door spreken of schrijven.

V. Hoe geschiedt zulks bij het spreken?

A. Door klanken of hoorbare teekenen, *woorden*, *taaldeelen* of *rededeelen*, genoemd.

V. En hoe bij het schrijven?

A. Door zichtbare teekens, ook *woorden* geheeten.

V. Welke wetenschap leert ons behoorlijk spreken en schrijven?

A. De Spraakkunst of Taalkunde.

V. Wat is dus de Taalkunde?

A. Eene verzameling van taalregels.

V. Wat zijn taalregels?

A. Voorschriften, waarnaar wij ons, in het spreken en schrijven, behooren te rigten.

V. Hoe behooren deze voorschriften te wezen?

A. Zij moeten op den aard der taal gegrond, en door deskundigen goedgekeurd en aangenomen zijn.

T W E E D E L E S.

V. Waaruit bestaan de woorden?

A. Uit één of meer klanken, *lettergrepen* genoemd.

V. Wat is dus eene lettergreep?

A. Elke onderscheidene klank, die men, bij het uitspreken van een woord, hoort.

V. Waaruit bestaat eene lettergreep?

A. Uit één of meer letters.

V. Hoe veel letters zijn er?

A. Men brengt ze gemeenlijk tot zes-en-twintig.

V. Noem ze eens.

A. *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.*

V. Hebben wij die alle noodig in de Nederduit-
sche Taal?

A. Neen: de *c, q, x* en *y* gebruiken wij alleen in
vreemde woorden, en de *j* is slechts eene *i*, die, door
de schielijkheid der uitspraak, als *j* luidt.

V. Maar als de *c* voor eene *h* staat b. v. in *zich*,
wacht, enz. is zij dan geene Nederduitse letter?

A. De *ch* is maar ééne letter, en heeft bijna de
uitspraak der *g*, doch een weinig scherper.

V. Hoe veel echt Nederduitse letters hebben wij
dan?

A. Twee-en-twintig.

D E R D E L E S.

V. Hoe worden de letters onderscheiden?

A. In *klinkers en medeklinkers*.

V. Hoe veel klinkers zijn er?

A. Vijf: *a, e, i, o, u*.

V. Waarom noemt men die *klinkers*?

A. Omdat ze op zich zelve eenen vollen klank
geven.

V. Hebben zij altijd denzelfden klank?

A. Neen: de *a, i* en *u* hebben een' korten en een'
langen klank, en de *e* en *o* hebben eenen *zacht* korten
en eenen *hard* korten, als ook eenen *zacht* langen en
eenen *hard* langen klank.

V. Geef eens voorbeelden van de onderscheidene
klanken der *a*.

A. De *a* is kort in: *tak, plat, dan* enz. lang
in: *taak, plaat, daad, matig* enz.

V. Nu ook van de *e*.

A.

A. De *e* is zachtkort in *de*, *dewijl te*, enz. hardkort in: *vel*, *bek*, *snel*, enz. zachtlang in: *veel*, *beek*, *ledig*, enz. hardlang in: *been*, *steen*, *leeren*, *eeren*, enz.

V. Geef eens voorbeelden van woorden waarin de *i* kort, alsmede van dezulke waarin zij lang is.

A. De *i* is kort in *min*, *zin*, *dik* en lang in *mijn*, *zijn*, *wijn*, *olijtig*, enz.

V. Wat valt er ten opzichte der verlengde *i* of *ij* aan te merken?

A. Dat dezelve zeer onderscheiden is van de *y*, die alleen in vreemde woorden gebruikt wordt.

V. Wat nog meer?

A. Dat dezelve thans algemeen als ééne letter gezegd wordt, waarom sommigen dezelve voor een' zesden klinker houden.

VIERDE LES.

V. Geef nu eens voorbeelden van de onderscheidene klanken der *o*.

A. De *o* is zachtkort in: *bok*, *rol*, *zon*, *wond*, enz. — zachtlang in: *komen*, *wonen*, *bewoond*, enz. hardkort in: *tol*, *hol*, *pot*, *volk*, enz. hardlang in: *tooneel*, *loop*, *loopen*, enz.

V. Eindelijk ook van de *u*.

A. De *u* is kort in: *put*, *burg*, *stuk* enz. lang in: *muur*, *uur*, *vuur*, enz.

V. Welk onderscheid is er bij het schrijven tusschen de zachtlange en hardlange *e* of *o* op te merken?

A. Op het einde van eene lettergreep worden de zachtlange door eene *e* of *o*, en de hardlange door *ee* of *oo* uitgedrukt.

V. Wat zijn gemengde klanken?

A. Twee of drie verschillende klinkers, die in eens worden uitgesproken, en dus eenen gemengden klank maken.

V. Hoe worden ze onderscheiden?

A. In *tweeklanken*, *verlengde tweeklanken* en *drieklanken*.

V. Welke zijn de *tweeklanken*?

A. *au*, *ei*, *eu*, *ie*, *oe*, *ou*, *ui*.

V. Noem ook de verlengde *tweeklanken* eens.

A. *aai*, *aau*, *eeu*, *ooi*.

V. Welke zijn de *drieklanken*?

A. *ieu* en *oei*.

V I J F D E L E S.

V. Wat zijn *medeklinkers*?

A. Die letters, welke alleen met behulp van eenen *klinker* kunnen gehoord worden.

V. Wat moet men omtrent dezelve bijzonder in *aanmerking* nemen?

A. Dat sommige veel overeenkomst hebben met eene andere letter, waarvan zij alleen in *scherp-* of *zacht-*heid van uitspraak verschillen.

V. Hoe noemt men die?

A. *Verwantschapte medeklinkers*.

V. Welke *medeklinkers* zijn *verwantschapt*?

A. De *b* en *p*, de *d* en *t*, de *g* en *ch*, de *v* en *f*, de *z* en *s*.

V. Welke van deze zijn *zacht* en welke *scherp*?

A. De *b*, *d*, *g*, *v* en *z* zijn *zacht*, de andere *scherp*.

V. Wanneer moet men eene *zachte*, en wanneer eene *scherpe* letter gebruiken?

A. Naar dat de uitspraak, *afleiding* of *verlenging* van een woord zulks vordert.

V. Is de uitspraak alleen niet voldoende?

A. In het begin van een woord is zij meestal voldoende, maar niet in het einde.

Z E S D E L E S.

V. Hoe kan men door de *afleiding* weten of men eene *zachte* of *scherpe* letter gebruiken moet?

A.

A. Door acht te geven welke letter in het grondwoord gebruikt wordt.

V. Geef hiervan eens een voorbeeld.

A. Men schrijft *magt* met eene *g*, omdat het van *mogen* afgeleid wordt.

V. Hoe weet men het door de verlenging?

A. Dewijl men die letter tot sluitletter neemt, welke men bij het verlengen des woords bezigt.

V. Geef hiervan eens voorbeelden.

A. Men schrijft :

<i>w</i> eb	met eene <i>b</i> ,	omdat het verlengde	<i>w</i> ebben is :
<i>g</i> esp	_____	<i>p</i>	_____
<i>g</i> esp	_____	<i>p</i>	_____
<i>p</i> ad	_____	<i>d</i>	_____
<i>p</i> ad	_____	<i>d</i>	_____
<i>k</i> at	_____	<i>t</i>	_____
<i>k</i> at	_____	<i>t</i>	_____
<i>j</i> aag	_____	<i>g</i>	_____
<i>j</i> aag	_____	<i>g</i>	_____
<i>j</i> uich	_____	<i>ch</i>	_____
<i>j</i> uich	_____	<i>ch</i>	_____
			<i>g</i> espen —
			<i>p</i> aden —
			<i>k</i> atten —
			<i>j</i> agen —
			<i>j</i> uichen —

V. Waarom geeft gij ook geene voorbeelden van de *v* en *f*, en *z* en *s*?

A. Omdat de *v* en *z* te zacht zijn tot sluitletters.

V. Komt er dan nooit eene *z* of *v* achteraan een nederduitsch woord?

A. Neen: men schrijft *huis*, met eene *s*, hoewel het, verlengd, *huizen* is, en ik *geef*, met eene *f*, ofschoon het van *geven* afgeleid is.

Z E V E N D E L E S.

V. Maar hoe gaat men te werk met woorden, die geene verlenging ondergaan, en waarvan men de afleiding niet weet?

A. Hieromtrent heeft het gebruik bealst, en moet men goede woordenboeken raadplegen.

V. Zijn hierop dan volstrekt geene vaste regels?

A. Ja: voor de *g* en *ch* heeft men den regel, dat men in het einde van een woord altijd *ck* schrijft, wanneer de afleiding of verlenging geene redenen opleveren om de *g* te gebruiken.

V. Is het ook van veel belang om te weten, of men eene scherpe of zachte letter moet gebruiken?

A. Ja: want door het verkeerd plaatsen dier letters, verandert menigmaal de beteekenis van het woord.

V. Geef hiervan eens voorbeelden?

A. *Bak en pak, ben en pen, dak en tak, pont en pond, doeh en dog, noch en nog, vel en fel, veil en feil, zus en sus, zullen en sullen, enz.*

A C H T S T E L E S.

V. Hoeveel soorten van woorden zijn er in de Nederduitsche Taal?

A. Tien.

V. Noem ze eens.

- A. 1. Zelfstandige naamwoorden,
2. Bijvoegelijke naamwoorden,
3. Lidwoorden,
4. Voornaamwoorden,
5. Werkwoorden,
6. Telwoorden,
7. Bijwoorden,
8. Voorzetsels,
9. Voegwoorden en
10. Tusschenwerpsels.

V. Wat zijn zelfstandige Naamwoorden?

A. Die eenen persoon of eene zaak te kennen geven.

V. Noem er eens eenige.

A. *Man, vrouw, boek, paard, deugd, wijsheid* enz.

V. Hoe onderscheidt men dezelve?

A. In *eigene* en *gemeene*.

V. Wat zijn *eigene* zelfstandige naamwoorden?

A. Die aan enkele personen of zaken behooren.

V. Welke zijn die?

A. De namen van *menschen, landen, steden, rivieren, enz.*

V.

V. Noem eens eenige eigennamen.

A. *Jan, Anna, Nederland, Duitschland, Amsterdam, Arnhem, de Rijn, de Maas, de Alpen, enz.*

V. Wat zijn gemeene zelfstandige naamwoorden?

A. Deze duiden vele dingen van dezelfde soort aan, als; *mensch, land, stad, oisch, huis, enz.*

NEGÈNDE LES.

V. Waaraan zijn de zelfstandige naamwoorden onderworpen?

A. Aan *geslacht, getal en naamvol.*

V. Hoe veel geslachten hebben zij in de Nederduitse Taal?

A. Drie: het *mannelijke, vrouwelijke en onzijdige* geslacht.

V. Waaraan weet men of een zelfstandig naamwoord mannelijk is?

A. Wanneer men er *des* of *den* voor kan zetten.

V. Geef hiervan eens voorbeelden.

A. *Man, hond, berg, tuin, grond* zijn mannelijk, omdat men zegt: *des mans, voor den hond, op den berg, in den tuin.*

V. Hoe kent men het vrouwelijk geslacht?

A. Een woord is vrouwelijk, wanneer er *de* of *der* voor gevoegd kan worden.

V. Helder dit ook eens door voorbeelden op.

A. *Vrouw, kat, kerk, bank, deur* zijn vrouwelijk, want men zegt: *der vrouw, der kat, in de kerk, op de bank, voor de deur.*

V. Waaraan is het onzijdige geslacht kenbaar?

A. Wanneer er *des* of *het* voor een zelfstandig naamwoord behoort te staan.

V. Geef hiervan ook nog eenige voorbeelden.

A. *Kind, paard, huis, boek* zijn onzijdig; want men zegt: *het kind, het paard, het huis, het boek, en des kinds, des paards, des huizes, des boeks.*

V. Hoe veel getallen zijn er?

A. Twee, het *enkelooud* en *meervoud*.

V. Wanneer is een woord enkelvoud?

A. Wanneer men slechts éénen persoon of ééne zaak bedoelt, als: *mensch, dier, kaars*, enz.

V. En wanneer meervoud?

A. Als men twee of meer personen of zaken bedoelt, als: *menschen, dieren, kaarsen*, enz.

TIENDE LES.

V. Wat zijn naamvallen?

A. De onderscheidene betrekkingen, waarin een zelfstandig naamwoord voorkomt.

V. Hoe noemt men de verandering, die de zelfstandige naamwoorden, door de naamvallen, ondergaan?

A. Verbuiging.

V. Hoe veel naamvallen zijn er?

A. Vier; welke men onderscheidt in *eersten, tweede, derde* en *vierden* naamval.

V. Wanneer heeft de eerste naamval plaats?

A. Als een persoon of eene zaak het onderwerp der rede is.

V. Wat verstaat men door *onderwerp der rede*?

A. Den persoon of de zaak waarover men spreekt.

V. Hoe komt dan zoodanige persoon of zaak voor?

A. Als *werkende, lijdende, wordende, zijnde* of *aangesproken*.

V. Helder dit eens met voorbeelden op.

A. *De mensch spreekt. De haan kraait. Het paard trekt den ploeg. De hond wordt geslagen. De deugd is beminnelijk. De Ruiter was een groot held. O, Vader! Moeder! Willem! kom hier!*

V. Waaraan kan men nog meer weten, of een zelfstandig naamwoord in den eersten naamval staat?

A. Wanneer men in deszelfs plaats *hij* of *zij* kan zetten.

E L F-

E L F D E L E S .

V. Wat duidt de tweede naamval aan?

A. De tweede naamval duidt de betrekking der zelfstandige naamwoorden op elkander aan.

V. In welk opzigt heeft dit voornamelijk plaats?

A. Als het eene zelfstandige naamwoord door het andere bepaald, of tot eene bijzondere soort gebragt wordt.

V. Helder dit eens met een voorbeeld op.

A. Het woord *huis* duidt elk huis aan: maar zegt men: *des meesters huis*, dan duidt dit aan, dat de meester bezitter van het huis is, en bepaalt welk huis het is.

V. Wanneer staat dus een zelfstandig naamwoord in den tweeden naamval?

A. Wanneer de persoon of de zaak, die door hetzelfde aangeduid wordt, als *bezitter* of *oorzaak* van iets voorkomt, zonder dat zulks door het woordje *van* aangeduid wordt.

V. Wanneer meer?

A. Als er de hoeveelheid van aangeduid wordt, als ook bij sommige bijvoegelijke naamwoorden of werkwoorden.

V. Geef eens voorbeelden van den tweeden naamval?

A. *Vaders* broeder. *Pieters* boek. De eer *des mans*. De deugd *der vrouw*. Eene menigte *volks*. Een duim *gronds*. De edelste *der mannen*. *Des doods* schuldig. *Der moeite* waardig. Zich *eener zaak* schamen.

V. Waaraan kan men ook weten of een woord in den tweeden naamval staat?

A. Als men in deszelfs plaats *van hem*, *van haar*, *van hetzelfde* of *van hen* zetten kan.

T W A A L F D E L E S.

V. Wat duidt de derde naamval aan?

A. Het doel der handeling.

V. Wanneer heeft dus dezelfde plaats?

A. Wanneer aan iemand iets *aangeboden*, *gegeven*, *toegeschikt* of *ontnomen* wordt.

A. Waaraan kent men den derden naamval verder?

A. Wanneer men in plaats van denzelfven de voorzetsels *aan* of *voor* kan gebruiken.

Hoe weet men derhalve altijd of een woord in den derden naamval staat?

A. Als men in plaats van hetzelfde *aan* of *voor hem*, *aan* of *voor haar*, *aan* of *voor hetzelfde* zetten kan.

Geef eens voorbeelden van den derden naamval.

A. Ontneem *het kind* het mes. Geef *den hond* brood. Hij zendt *zijn* vader een geschenk. Hij beloofde *mij* eenen gulden. Onmatigheid is *den menschen* schadelijk. Vergun *hem* dit voorregt. Ik kan *u* niet antwoorden. *Wien* vraagt gij dat? enz.

D E R T I E N D E L E S.

V. Wat duidt de vierde naamval aan?

A. Het voorwerp van werking.

V. Wat verstaat men daardoor?

Den persoon of de zaak waarop de werking neder komt.

V. Helder dit eens met een voorbeeld op?

A. *De vader bemint den zoon*. Hier is *vader* de werkende persoon, en *zoon* het voorwerp van de werking des vaders: dus staat *vader* in den *eersten* en *zoon* in den *vierden* naamval.

V. Geef nog eens eenige voorbeelden.

A. *Het kind eet kersen*. *De meid schilt aardappelen*. *De boer zaait koren*. *De tuinman snoeit de boomen*.

A.

V. Wanneer staat een woord verder in den vierden naamval?

A. Als er een voorzetsel voorafgaat.

V. Geef hiervan ook eens voorbeelden.

A. *Op de tafel, in de kamer, achter den stoel, bij den haard, onder den spiegel, naast het kabinet, in eenen hoek.*

V. Waaraan kent men nog den vierden naamval?

A. Als men in plaats van een woord *hem* of *haar* kan zetten, zonder er *aan* of *voor* bij te kunnen voegen, staat het in den vierden naamval.

V E E R T I E N D E L E S.

V. Wat zijn Lidwoorden?

A. Woordjes, die de beteekenis der naamwoorden algemeen maken of bepalen.

V. Waartoe dienen zij meer?

A. Om het geslacht der naamwoorden aan te wijzen.

V. Hoe onderscheidt men de lidwoorden?

A. In *bepalende* en *niet bepalende*.

V. Welke zijn de bepalende?

A. *De, den, het, des, der.*

V. En de niet bepalende?

A. *Een, eene, eens, eener, eenen.*

V. Wat zijn bijvoegelijke naamwoorden?

A. Deze geven de *hoedanigheid* of *eigenschap* van personen of zaken te kennen.

V. Noem er eens eenige.

A. *Groot, klein, wit, fraai, behagelijk, zorgvuldig, georeesd, bemind, enz.*

V. Waaraan zijn de bijvoegelijke naamwoorden onderworpen?

A. Aan de *trappen van vergelijking*.

V. Waartoe dienen die?

A. Om den meerderen of minderen graad eener hoedanigheid, die aan twee of meer voorwerpen gevonden wordt, aan te duiden.

V.

V. Hoe veel trappen van vergelijking zijn er?

A. Twee: de vergrootende trap, die *er*, en de overtreffende, die *st* achter het bijvoegelijke naamwoord heeft; b. v. *groot, grooter, grootst; klein, kleiner, kleinst.*

V I J F T I E N D E L E S.

V. Wat zijn Voornaamwoorden?

A. Woordjes, die in de plaats van zelfstandige naamwoorden gesteld worden, ten einde de herhaling van dezelve te vermijden.

V. Hoe vele soorten van voornaamwoorden zijn er?

A. Zes: persoonlijke, wederkeerende, bezittelijke, vragende, aanwijzende en betrekkelijke.

V. Wat zijn persoonlijke voornaamwoorden?

A. Die in plaats van de namen der personen óf zaken zelve geplaatst worden, en de personen of zaken zelve aanduiden.

V. Wat valt hierbij op te merken?

A. Dat alle, zelfs denkbeeldige zaken, ook levenlooze dingen, in de taal als werkende wezens of personen voorkomen.

V. Worden de personen ook nog onderscheiden?

A. Ja, in eersten, tweeden en derden persoon, in het enkelvoud en in het meervoud.

V. Wat is de eerste, wat de tweede en wat de derde persoon?

A. De eerste is de persoon die spreekt; de tweede degene tot wien men spreekt, en de derde, die waarvan men spreekt.

V. Welke zijn de persoonlijke voornaamwoorden?

A. Voor den eersten persoon *ik* enkelvoud en *wij* meervoud.

Voor den tweeden *gij* voor het enkel- en meervoud.

Voor den derden *hij, zij, het* voor het enkelvoud en *zij* voor het meervoud, als ook on-

onbepaald voor het enkelvoud *men*, *het*, *iemand*, *niemand*.

Z E S T I E N D E L E S.

V. Wat zijn wederkerende voornaamwoorden?

A. Dezulke, die aantoonen dat de werking, die een persoon verrigt, op hemzelve terugkeert.

V. Welke zijn dezelve?

A. Voor den eersten en tweeden persoon de verbo- gen persoonlijke voornaamwoorden *mij*, *ons* en *u*, en voor den derden persoon *zich*, alsmede *zijn*, *haar* en *hun* in de beteekenis van *van zich*.

V. Wat zijn bezittelijke voornaamwoorden?

A. Deze geven eenen eigendom of eene bezitting te kennen.

V. Noem dezelve eens.

A. *Mijn*, *ons*, *uw*, *zijn*, *haar* en *hun*; ook brengt men daartoe, *de* en *het mijne*, *onze*, *uwe*, *zijne*, *ha- re* en *hunne*.

V. Wat zijn vragende voornaamwoorden?

A. Dezulke, waardoor naar eenen persoon of naar eene zaak gevraagd wordt.

V. Noem ze eens.

A. *Wie*, *welke*, *wat*, *hoedanige*.

V. Wat zijn aanwijzende voornaamwoorden?

A. Die de personen of zaken waarnaar gevraagd wordt, of waarvan men spreekt, als met den vinger aanwijzen.

V. Welke brengt men daartoe gemeenlijk?

A. *Deze*, *die*, *gene*, *degene*, *diegene*, *dezeloe*, *hetzelve*, *dezelfde*, *hetzelfde*, *zulke*, *zekere*, *desgelij- ke*, *dergelijke*, *dusdanige* en *zoodanige*.

V. Wat zijn betrekkelijke voornaamwoorden?

A. Dezulke, die ons doen denken aan personen of zaken, waarvan reeds gesproken is.

V. Noem ze eens?

A. *Welke*, *dewelke*, *die*, *wie*.

V.

V. Waaraan zijn de voornaamwoorden onderworpen?

A. Aan verbuiging, even als de Zelfstandige Naamwoorden, wier plaats zij bekleeden.

Z E V E N T I E N D E L E S .

V. Wat is een werkwoord?

A. Een werkwoord duidt het *bedrijf*, den *toestand* of het *bestaan* van personen of zaken aan.

V. Waaraan kan men ze bovendien kennen?

A. Dat men er de persoonlijke voornaamwoorden voor kan plaatsen.

V. Waaraan al meer?

A. Dat ze antwoorden zijn op de vragen: *wat doe ik? wat doet gij?*

V. Noem eens eenige werkwoorden.

A. *Beminnen, loopen, vinden, ik leef, gij ziet, hij spreekt, wij wandelen, zij zullen zingen* enz.

V. Hoe verdeelt men de werkwoorden?

A. Naar hunne spelling in *rangen*, en naar hunne beteekenis in *soorten*.

V. Hoe worden de werkwoorden, naar derzelver rangen, onderscheiden?

A. In *gelijkloeyende, ongelijkloeyende* en *onregelmatige*.

V. Wat zijn *gelijkloeyende* werkwoorden?

A. Die, door de vervoeging, geene verandering van wortelklinker (*) ondergaan, als: *leeren, leerde, geleerd*.

V. Wat zijn *ongelijkloeyende*?

A.

(*) De *wortel*, of het *zakelijk deel* eens werkwoords is dat gedeelte van hetzelfde, dat er overblijft, wanneer men er den uitgang *en*, alsmede het voorzetsel, indien er een voorkomt, afneemt; de *wortelklinker* is de klinker van dit zakelijk deel, en de *wortelmedeklinker*, ook wel *wortel-letter* genoemd, de laatste medeklinker van hetzelfde.

A. Die, in de vervoeging, van wortelklinker veranderen, als: *spreken, ik sprak, heb gesproken*, enz.

V. Wat zijn onregelmatige?

A. Die van de andere, in uitgang of vervoeging, in een of ander opzigt, verschillen.

V. Noem er eens eenige.

A. *Staan, gaan, slaan, zien, doen, willen, kunnen, mogen, moeten, brengen, koopen, plegen, denken, zoeken, dunken.*

V. Welke zijn inzonderheid onregelmatig?

A. De hulpwoorden *zullen, hebben, zijn* en *worden*.

V. Waarom heeten zij hulpwoorden?

A. Omdat door behulp van dezelve de andere werkwoorden vervoegd worden.

V. ~~Menen~~ zij allen daartoe alleen?

A. Neen: de drie laatsten worden ook op zich zelve gebezigd, als: *Ik heb geld. Gij zijt verstandig. Hij wordt koopman.*

A C H T T I E N D E L E S.

V. Hoe veel soorten van werkwoorden zijn er?

A. Vijf: *bedrijvende, lijdende, onzijdige, wederkerige* en *oppersoonlijke*.

V. Wat is een *bedrijvend* werkwoord?

A. Zulk een waarvan de werking op een voorwerp, buiten den werker, overgaat.

V. Helder dit met een voorbeeld op.

A. De meester *onderwijst den leerling*. De vader *bemint den zoon*.

V. Wat is een *lijdend* werkwoord?

A. Dit duidt aan dat de persoon of de zaak waarvan men spreekt eene werking ondergaat.

V. Hoe wordt het anders genoemd?

A. De lijdende vorm van een *bedrijvend* werkwoord.

V. Hoe ontstaat het in onze taal?

A. Wanneer men bij het verleden deelwoord van
een

een bedrijvend werkwoord het hulpwoord *zijn* of *worden* stelt, ontstaat er een lijdend werkwoord: b. v. *onderwezen worden*, *gestraft worden*, *geslagen zijn* enz.

V. Wat is een *onzijdig* werkwoord?

A. Dat alleen den toestand of het bestaan eens persoons of eener zaak uitdrukt.

V. Waaraan is het bovendien kenbaar?

A. 1^e Dat de werking in den werker blijft, en,
2^e Dat het niet in den lijdenden vorm overgebracht kan worden.

V. Noem er eens eenige.

A. *Staan*, *liggen*, *slapen*, *pronken*, *kijken*, *zitten*, *sterven*, *komen*, *vallen*, enz.

NEGENTIENDE LES.

V. Wat is een *wederkeerig* werkwoord?

A. Dit toont aan dat de werking op den werkenden persoon terugkeert.

V. Waaraan kent men het inzonderheid?

A. Dat er in de onbepaalde wijs altijd *zich* voor staat, en het in de vervoeging twee voornaamwoorden van denzelfden persoon bij zich heeft.

V. Geef eens eenige voorbeelden hiervan.

A. *Zich oleijen*, *zich schamen*, *zich verwonderd hebben*, *zich te zullen haasten*. *Ik olei mij*, *gij schaamtet u*, *hij had zich verwonderd*, *wij zullen ons haasten*, *zij zullen zich vergist hebben* enz.

V. Kunnen andere werkwoorden ook niet als wederkeerige gebruikt worden?

A. Ja: de meeste bedrijvende, zoo als *wasschen*, *kleden*, *bedriegen*, *bezeeren* enz. worden, door er *zich* voor te plaatsen, wederkeerig: b. v. *zich wasschen*, *zich kleden*, enz.

V. En wat is een *onpersoonlijk* werkwoord?

A. Dit duidt eene werking aan, waarvan de werker onbepaald is, als: *regenen*, *waaijen*, *vriezen*, *hagelen*, *spijten*, *berouwen*, enz.

V.

V. Wat valt hierbij op te merken?

A. Dat zij alleen in den derden persoon gebezigd worden, en geen ander voornaamwoord dan *het* voor zich nemen als: *het regent, het waait, het vriest, het spijt mij, het berouwt mij* enz.

T W I N T I G S T E L E S.

V. Waardoor veranderen de werkwoorden?

A. Door vervoeging.

V. Wat is dus vervoeging?

A. Een werkwoord in al deszelfs veranderingen voorstellen.

V. Waarop moet men daarbij letten?

A. Op derzelver *wijzen, tijden* en *personen*.

V. Wat heet men *wijzen* in de werkwoorden?

A. De verschillende wijzen, waarop eene zaak voorgesteld kan worden.

V. Hoe veel wijzen zijn er?

A. Vier: *de onbepaalde, de aantoonende, de gebiedende* en *de aanvoegende wijs*.

V. Wat is de *onbepaalde wijs*?

A. Deze stelt de werking algemeen voor, met aanwijzing van tijd.

V. Geef eens voorbeelden hiervan.

A. *Spreken, gesproken hebben, te zullen spreken; komen, gekomen zijn, te zullen komen.*

V. Wat brengt men nog onder deze wijs?

A. De deelwoorden, of de van werkwoorden afgeleide bijvoegelijke naamwoorden.

V. Hoe onderscheidt men de deelwoorden?

A. In bedrijvende, als: *slaande, sprekende, ziende, en lijdende*, als: *geslagen, gesproken, gezien* enz.

E E N - E N - T W I N T I G S T E L E S.

V. Wat is de *aantoonende wijs*?

A. De aantoonende wijs toont de werking *regtstreeks* aan, met aanwijzing van tijden en personen.

V.

V. Geef hiervan eens voorbeelden.

A. *Ik vraag, hij leerde, ik ben gekomen, gij wordt bemind, zal hij komen? wij spreken, zij zullen uitgaan.*

V. Wat is de gebiedende wijs?

A. Deze wordt gebruikt om te gebieden, te verzoeken of te vermanen.

V. Geef hiervan eens voorbeelden.

A. Jan! *doe uwen pligt. Kinderen! bemint de deugd en oliedt de zonde. Moeder! kom, zie eens! O help mij!*

A. Wat is eindelijk de *aanvoegende* wijs?

V. De *aanvoegende* wijs stelt eene zaak twijfelachtig of onzeker voor: er wordt een wensch, eene voorwaarde, toegeving, of aansporing door uitgedrukt.

V. Toon dit eens door voorbeelden.

A. *Kwame* hij hier, ik zou hem red. *Wie weet wat er gebeure. Hij leve! Hij zij wie hij zij.*

V. Gebruikt men ook niet dikwijls *voegwoorden* bij de *aanvoegende* wijs?

A. Ja, zoo als in de volgende voorbeelden: *O, dat ik rijk ware! Men eet opdat men leve. Dat hij werke. Ten einde hij kome.*

TWEE- EN-TWINTIGSTE LES.

V. Hoe veel tijden heeft men in elke wijs?

A. De onbepaalde wijs heeft er drie; de aantoonende en *aanvoegende* wijs hebben er ieder zes, en de gebiedende wijs heeft er één.

V. Welke zijn de drie tijden der onbepaalde wijs?

A. De *tegenwoordige*; de *verledene* en de *toekomstige* tijd.

V. Noem ook eens de zes tijden der aantoonende en *aanvoegende* wijs.

A. *De tegenwoordige, de onvolmaakt verledene, de volmaakt verledene, de meer dan volmaakt verledene, de eerste toekomstige en de tweede toekomstige tijd.*

V. Wat duidt de *tegenwoordige* tijd aan?

A.

A. Dat iets gebeurt op den oogenblik waarin men spreekt: b. v. *leeren*, *ik leer*, *dat ik leere*.

V. Wat geeft de onvolmaakt verledene tijd te kennen?

A. Dat iets begonnen maar niet geëindigd is: b. v. *ik leerde*, *dat ik leerde*.

V. En de volmaakt verledene tijd?

A. Deze stelt eene zaak voor als geheel geëindigd: b. v. *geleerd hebben*, *ik heb geleerd*, *dat ik heb geleerd*.

V. Maar de meer dan volmaakt verledene tijd?

A. Dat de werking geheel geëindigd was toen eene andere begon: b. v. *ik had geleerd*, *dat ik hadde geleerd*.

V. Wat duidt de eerste toekomstende tijd aan?

A. Dat iets geschieden zal: b. v. *te zullen leeren*, *ik zal leeren*, *dat ik zoude leeren*.

V. En de tweede toekomstende tijd?

A. Dat iets toekomstend is, maar op den tijd, waarvan men spreekt, verleden zijn zal: b. v. *ik zal geleerd hebben*, *dat ik zoude geleerd hebben*.

V. Wat valt of omtrent de personen bij de werkwoorden op te merken?

A. Dat de aantoonende en de aanvoegende wijs, in elken tijd, alle drie de personen voor het enkelvoud en meervoud hebben, maar de gebiedende wijs slechts den tweeden persoon alleen.

DRIE-EN-TWINTIGSTE LES.

V. Wat zijn *telwoorden*?

A. Deze duiden een getal of eene menigte aan.

V. Hoe verdeelt men de telwoorden?

A. In *hoofd- of grondgetallen* en *algemeene telwoorden*.

V. Welke zijn de hoofdgetallen?

A. *Een, twee, drie, tien, honderd, duizend* enz.

V. En de algemeene telwoorden?

A. De algemeene Telwoorden duiden het getal slechts al-

algemeen aan, zoo als: *al, elk, ieder, iegelijk, eenig, menig, veel, weinig, ettelijke, sommige.*

V. Wat zijn bijwoorden?

A. Deze bepalen wijze, tijd, plaats en andere omstandigheden der werking, en duiden ook de hoedanigheid der bijvoegelijke naamwoorden aan.

V. Geef van het een en ander eens voorbeelden.

A. *Langzaam spreken. Laat opstaan. Ik ging gisteren uit. Morgen zal hij komen. Hier woont hij. Gij komt zeer vroeg. Uw hoed is heel fraai. Die azijn is oreeselijk zuur.*

V. Noem mij eens eenige bijwoorden.

A. *Heden, daar, wel, ja, neen, veel, misschien, dikwijls, niet, mogelijk, gezamenlijk, alleen, als, bijna, vooral, waarom, daarna, eens, driemaal, te gelijk; enz.*

V. Wat moet men inzonderheid bij de bijwoorden in aanmerking nemen?

A. Dat sommige bijvoegelijke naamwoorden als bijwoorden, en sommige bijwoorden als bijvoegelijke naamwoorden kunnen gebruikt worden.

V. Wat meer?

A. Dat vele bijwoorden ook aan trappen van vergelijking onderworpen zijn: b. v. *sterk, vroeg, vrij.*

VIER-EN-TWINTIGSTE LES.

V. Wat zijn voorzetsels?

A. Deze dienen om de betrekking van een zelfstandig naamwoord op een ander, of op een werkwoord, aan te duiden.

V. Hoe worden zij meer gebruikt?

A. Zij worden ook met voornaamwoorden en werkwoorden verbonden.

V. Hoe worden ze onderscheiden?

A. In *scheidbare* en *onscheidbare*.

V. Noem eens eenige scheidbare.

A. *Aan, bij, door, in, met (mede), naar, op, tot,*

ot, om, uit, van, voor, naast, voorbij, rondom, binnen, buiten, oer, neder, voor, af, omtrent, achter, enz.

V. Nu nog eenige onscheidbare.

A. *Be, ge, her, ont, ver, wan, enz. in bedenken, geleiden, hervatten, ontvangen, verwisselen, vanhopen. enz.*

V. Wat zijn voegwoorden?

A. De voegwoorden duiden de betrekking van de eene rede op de andere aan, en voegen dezelve te samen.

V. Noem er eens eenige.

A. *En, ook, dat, hoe, op dat, ten einde, dewijl, want, verder, derhalve, doch, daarentegen, nogtans, behalve, dat, indien, ten zij, schoon, alhoewel, toch, terwijl, zoodra, als.*

V. Wat zijn Tusschenwerpsels?

A. De uitdrukkingen van zekere gewaarwordingen der ziel, en nabootsingen van geluid: dus geene eigenlijke woorden.

V. Kan men ze ook verdeelen?

A. Ja, in *in- en uitwendige.*

V. Welke zijn de inwendige?

A. Die inwendige gewaarwordingen der ziel uitdrukken, als van blijdschap, smart, droefheid, verwondering, enz.

V. Noem er eens eenige.

A. *O! ach! ha! he! helaas! hem! sus! och! ei! eilieve! heisa! enz.*

V. Welke zijn de uitwendige?

A. Die een geluid buiten ons nabootsen, als: *bons! krak! paf! klets! plomp! enz.*

Bij den Uitgever dezes is mede te bekomen :

N. VAN CALLEGOED, Rekenboek 1e stukje, (<i>geheele getallen</i>) zevende druk.	f 0-20
————— dito, 2e stukje, (<i>tientallige breuken</i>) vijfde druk.	f 0-25
————— dito, 3e stukje (<i>gewone breuken</i>).	f 0-30
————— Antwoorden op het eerste stukje.	f 0-05
Tafels, verkortingen enz. ten dienste der Nederlandsche jeugd, tweede druk.	f 0-10

